

WHEWHERAHIA! TE WHAKAARO AROHAETHAE

TE KAUPAPA...

TE WHAKAAHUA

He aha?
Ināhea?
Ki hea?
Ko wai?

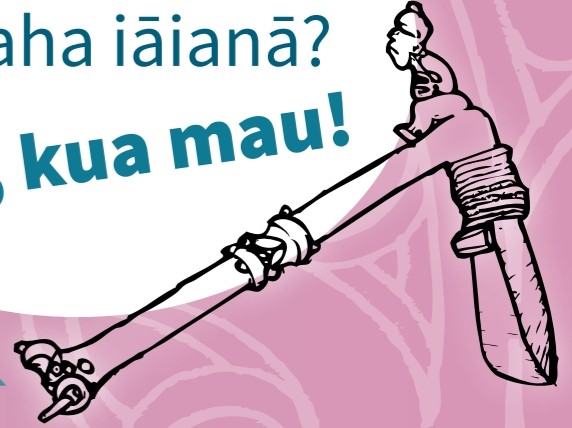
TE TĀTARI

He aha ai?
He pēhea?

TE AROTAKE

He aha te hua?
Ka pēhea?
I tutuki?

TE WHAKAKAPI

Nō reira ...
Kua aha iāianā?
Anā, kua mau!

HE KŌRERO HEI ĀRAHI I TE POUAKO

He Kaupapa hei Whakaara Whakaaro

I tēnei ao e noho nei tātou, he pūkenga tino nui te wānanga, te whakaaro arohaehae. Ko tētahi mahi mā tātou, ngā pouako, he whakatakoto horopaki e noho ai te ākonga ki te āta wānanga i ngā take huhua noa, i runga i te arorau, i te mārama, i te whai tikanga, me te hinengaro tuwhera. Anei rā ētahi kaupapa, ētahi pātai hei whakahihiko i a koe ki te whakatakoto kaupapa whakapakari i te whakaaro arohaehae o ngā ākonga, kia tū ai ko te whakaaro taikākā.

Te Reo Māori	Te Reo Pākehā	Pāngarau ¹	Pūtaiao	Ngā Toi	Hauora	Tikanga ā-iwi
<p>Mehemea ko koe te Tumuaki o te kura, he aha ētahi tikanga kura ka whakaritea e koe?</p> <p>He pai ake te noho i Aotearoa, i te noho ki whenua kē.</p> <p>Kua wini i a koe te Lotto. Ka aha ināianei?</p> <p>Tēnei mea te whaikōrero.</p> <p>Tētahi tino rangatira.</p> <p>“Koia kei a koe!” – me whakamihī te matua i tana tamaiti, ka tika.</p> <p>Āe rānei he taonga te tamaiti?</p>	<p>“Tōku reo, tōku ohooho ...”</p> <p>Āta tirohia te rerekē o te hā o te reo o ētahi kaituhi e rua, ko tētahi me tangata Māori, ko tētahi me tauwiwi.</p> <p><i>Contrast the styles of two authors – one Māori and one non-Māori.</i></p> <p>Tuhia ōu ake whakaaro whaiaro ki tētahi taiopenga ahurea.</p> <p><i>Write a personal response to a cultural event.</i></p> <p>Te tū reorua – ko taku mōhio ki te reo Māori kei te āwhina i a au ki te ako i te reo Pākehā.</p> <p><i>Being bilingual – speaking Māori helps me to learn English.</i></p> <p>Me whakapiki te taipakeke e whakaetia ai te kai waipiro ki te 20 tau.</p> <p><i>The drinking age should be raised to 20.</i></p> <p>Te pakiwaitara rawe katoa ki a au.</p> <p><i>My favourite story.</i></p> <p>Ko au anō tōku reo, ko tōku reo anō ahau.</p> <p><i>I am what I speak.</i></p>	<p>Whakamāramatia mai te rautaki i whāia e koe hei whakaoti i te rapanga.</p> <p>Tuhia he pikitia hei whakaatu i te rapanga. Whakamāramatia mai tō pikitia.</p> <p>He aha i mawhiti-rima ai te āwhata i te tuaka pou o te kauwhata?</p> <p>He aha i kīia ai he taurangi motukore te wā?</p> <p>Ko tēhea te āwhata e tino whai hua ana mō tēnei mahere? He aha ai?</p> <p>Whakamāramahia mai te pānga o te ture a Pythagoras ki a tātou.</p>	<p>Ētahi mea e rima ka kuhuna e koe ki te kete whakaora whawhati tata.</p> <p>Tēnei mea te ‘haka a Tānerore’ – he aha tōna pūtakenga mai?</p> <p>Ko te ruiuinga o te hae te tīmatanga o te ora.</p> <p>Me pēhea e ora ai tātou, te tangata, i te noho ki tuarangi?</p> <p>He tārewa tonu tēnei mea te mātauranga pūtaiao – kāore anō i tatū rawa.</p> <p>He aha ngā mea kua ako tātou mai i ngā “whakatau hē” rongonui a te ao pūtaiao i te 100 tau kua pahure ake?</p> <p>Ko te hangarau pūtaiao he tuku painga, he tuku kino anō ki te tangata.</p>	<p>Tātarihia, i runga i te whakaaro Māori, tētahi mahi toi peita ko te kanohi tangata te aronga.</p> <p>Matapakia tētahi ringatoi he rite tonu tana hāpai ake i tētahi tikanga toi, āhuatanga toi rānei e tino pai ana ki a koe.</p> <p>Mā te rongo o te taringa i ngā puoro e pai ake ai te mahi a te tinana.</p> <p>Matapakia ngā mea e rite ana me ngā mea e rerekē ana i ētahi momo puoro e rua.</p> <p>Kia pēhea rawa te rerekē o ngā mahi kapa haka e kīia ai he kanikani auaha kē?</p>	<p>Ngā rautaki e pai ai tō whakataka i a koe anō.</p> <p>Ko te kori o te tinana hei patu i te pōkaikaha o te hinengaro.</p> <p>Ko te taumaha hārukiruki o te tinana he poka tata ki te mate.</p> <p>Ngā mea e aukati ana i te kori o te tinana.</p> <p>Ko te kai o te ata te kai whai take katoa o te rā.</p> <p>Āe rānei kei te tino whaihua ngā pānui whakatairanga i ngā kai tōtika?</p> <p>Nā Pōhara, ko Tūhaumate.</p>	<p>Ko te iwi kei te whakatau i te āhua o ngā tikanga ā-iwi, ko ngā tikanga ā-iwi rānei kei te whakatau i te āhua o te iwi?</p> <p>Te kanohi hurihuri o Aotearoa.</p> <p>Kia hāpaitia te tika, te pono i tēnei rā, ka puta tonu ōna hua i ngā rā kei tua.</p> <p>Whakahihiri kaihautū; kaihautū whakahihiri.</p> <p>Ko ngā motika tangata he mea kia mātua hāpaitia e ngā tāngata katoa.</p> <p>Ko te riri, ko te pakanga, he umanga nā te tangata e kore rawa e ngaro.</p> <p>Ki te moea e koe he tangata nō waho o tōu ake momo, o tōu ake iwi whānui, ko te memeha haeretanga tēnā o tōu momo, o tōu iwi.</p>

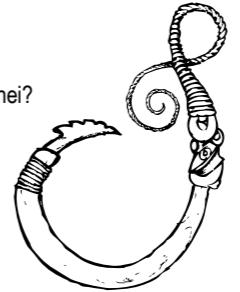
¹ I ahu mai i Christensen, I. (2010). *Te Reo Pāngarau*. Papaioea: He Kupenga Hao i te Reo, wh. 372-385.

Putā noa i te marautanga

- Te ao tōrangapū.
- Te ao taiohi.
- Ngā atua Māori:
 - Te wao nui a Tāne
 - Tangaroa
 - Tāwhirimātea
 - Rūaumoko.
- Ko au ko te awa, ko te awa ko au.
- Tā moko.
- He tapu tō te wahine, he tapu anō tō te tāne.

He pātai

Kia whiriwhiri ngā ākonga i tētahi kaupapa, mā ētahi pātai whakaara whakaaro rātou e ārahi ki te āta tūhura i te kaupapa. Kei te tūtohi nei ētahi kupu uiui matua. Heoi, he tīmatanga noa ērā – me whakawhānui atu kia hāngai pū ki te kaupapa e tirohia ana. Kei raro nei ētahi pātai hei ārahi i te ākonga ki te whakapakari i ōna pūkenga wānanga.

Te Whakaahua	Te Wherawhera/Tātari	Te Whakawā/Arotake	Te Whakakapi
<p>He aha te tikanga o tēnei?</p> <p>He aha te tino tikanga o tēnei?</p> <p>He aha te tino o tēnei?</p> <p>He aha tā tātou kua mōhio kē e pā ana ki tēnei?</p> <p>He aha tā tātou e mōhio kē ana mō tēnei?</p> <p>He aha te horopaki?</p> <p>He aha te iho/tino o te mea e tirohia ana?</p> <p>He aha te tino tikanga/aronga o tēnei pātai/kaupapa?</p> <p>He aha tētahi taurira o tēnā?</p> <p>He aha tētahi atu huarahi hei whakamārama i tēnei?</p> <p>He aha tētahi atu whakamārama e taea ana mō tērā?</p> <p>He aha ētahi o ngā raruraru?</p> <p>Ko wai i whai wāhi atu?</p> <p>Ko wai mā i roto i te kaupapa?</p> <p>Mō wai ngā painga?</p> <p>Ki a wai ngā painga?</p> <p>Ko wai mā ka rongo i ngā hua kino, i ngā hua pai (o tēnei mahi/āhuatanga)?</p> <p>Ko wai mā e whai pānga atu ana ki te kaupapa?</p> <p>Kei hea ake tēnei kaupapa e kawea ana/e tū ana?</p> <p>Āhea ara ake ai?</p>	 <p>I aha i pā ai aua rerekētanga?</p> <p>He aha i pēnā/pērā ai?</p> <p>Nā te aha i pēnā/pērā ai?</p> <p>He aha i pērā ai te mahi?</p> <p>He aha i mahia pērātia ai?</p> <p>I aha i ... ai i te ... o te ...?</p> <p>He aha koe e whakaaro nā ka whaihua tēnā?</p> <p>He aha/Nā te aha i ara ake ai tēnā raruraru?</p> <p>He aha ngā āhuatanga o tēnei i āhua rite ki tērā?</p> <p>He aha te pūtakenga mai o tēnā?</p> <p>He aha te pānga o tētahi ki tētahi?</p> <p>He aha ngā hononga o tēnei ki tā tātou kua mōhio kē?</p> <p>He pēhea te hono o tēnei ki ētahi atu mea e mōhio ana tātou?</p> <p>I pēhea tō whiriwhiri i tērā?</p> <p>I ahu mai tēnā whakatau i hea?</p> <p>Nō hea tēnā whakaaro ōu?</p> <p>He aha te mate o te ...?</p>	 <p>He aha ō whakaaro ki tēnā?</p> <p>He aha ētahi atu whakapae ka taea?</p> <p>He aha ngā taunakitanga hei tautoko i tāu e kī nei?</p> <p>Kei hea ngā kōrero hei taunaki i tāu e kōrero/whakapae nei?</p> <p>Ka pēhea mēnā i ara ake he raruraru?</p> <p>He aha te hua?</p> <p>He aha te putanga?</p> <p>Ka pēhea (tātou, te ao/...) mēnā ... ?</p> <p>Ka pēhea mēnā i rerekē noa tētahi mea?</p> <p>He aha i pēnā ai tō kōrero/whakaaro?</p> <p>Ko te āhuatanga hou nei he hanga pai, he hanga kino rānei?</p> <p>Koinā tonu tō whakapono?</p> <p>E tino whakapono ana koe ki tēnā?</p> <p>He aha koe i mōhio ai?</p> <p>Me pēhea koe e mōhio ai?</p> <p>Ka pēhea koe mehemea ...?</p> <p>Ka pēhea ōu nā kare ā-roto ina ...?</p> <p>He pēhea rawa te whaihua/whaikōrero o ...?</p> <p>(Mēnā i a koe te tikanga,) kua pēhea tāu nā whakahaere/whakataka i ...?</p> <p>Āe rānei i tutuki/i eke panuku te kaupapa rā?</p> <p>Ka pēhea tāu nā whakatau i te whaihua o te ...? He aha ai?</p>	<p>Nō reira, he aha ngā mea kua ākona?</p> <p>He aha ngā mātauranga hou?</p> <p>Kua aha iāianā?</p> <p>Kua pēheatia (te mea rā/te kaupapa rā/...) ināianei?</p> <p>Nō reira, he aha ngā mea me whakarerekē?</p> <p>He aha ngā whakatikatika?</p> <p>Nō reira, ka pēhea tāu nā huri/whakatika i tēnei āhuatanga?</p> <p>He rongoā anō ka taea, he rongoā pai ake?</p> <p>Nō reira, ka pēhea tō whakamāori i tēnei tūāhua?</p> <p>He aha ngā mea hei ako mā tātou i tēnei tūāhua?</p> <p>He aha kei tua tata atu hei whiriwhiri mā tātou?</p> <p>Me pēhea te kawae atu / te whakahāngai atu ki ētahi horopaki kē atu?</p> <p>Ka pēhea tāu nā whakapai ake / whakatika ake i tēnei tūāhua?</p>